פרשת נצבים

ספר דברים · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק כ״ט

ט׳ אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃

אתם נצבים. מְלַמֵּד שֶׁפִּנָּם מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּבָ״ה בְּיוֹם מוֹתוֹ לְהַכְנִיסָם בַּבְּרִית׃

ראשיכם שבטיכם. רָאשֵׁיכֶם לִשְׁבָטֵיכֶם׃

זקניכם ושטריכם. הֶחָשׁוּב חָשׁוּב קוֹדֶם, וְאַחַר כָּךְ **כל איש ישראל**׃

י׳ טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃

מחטב עציך. מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְנַעֲנִיִּים לְהִתְגַּיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאוּ גִּבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאָמוּר בַּגִּבְעוֹנִים (יהושע ט׳) ״וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵמָּה בְּעָרְמָה״, וּנְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם (עי׳ תנחומא)׃

י״א לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם׃

לעברך. לִהְיוֹתְךָ עוֹבֵר בַּבְּרִית, וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ לְהַעֲבִירְךָ, אֶלָּא כְּמוֹ לַעֲשׂוֹתְכֶם אֹתָם׃

לעברך בברית. דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה כָּךְ׃ הָיוּ כוֹרְתֵי בְרִיתוֹת עוֹשִׂין מְחִצָּה מִכָּאן וּמְחִצָּה מִכָּאן וְעוֹבְרִים בֵּינְתַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו״ (ירמיהו ל״ד)׃

י״ב לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם ׀ לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

למען הקים אתך היום לו לעם. כָּל כָּךְ הוּא נִכְנָס לִטְרֹחַ לְמַעַן קַיֵּם אוֹתְךָ לְפָנָיו לְעָם׃

והוא יהיה לך לאלהים. לְפִי שֶׁדִּבֵּר לְךָ וְנִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף אֶת זַרְעָם בְּאֻמָּה אַחֶרֶת, לְכָךְ הוּא אוֹסֵר אֶתְכֶם בַּשְּׁבוּעוֹת הַלָּלוּ שֶׁלֹּא תַקְנִיטוּהוּ, אַחַר שֶׁהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהִבָּדֵל מִכֶּם. עַד כָּאן פֵּרַשְׁתִּי פְּשׁוּטָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה׃ לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת **אַתֶּם נִצָּבִים** לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָה קְלָלוֹת חָסֵר שְׁתַּיִם חוּץ מִמ״ט שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם וְאָמְרוּ מִי יוּכַל לַעֲמֹד בָּאֵלּוּ? הִתְחִיל מֹשֶׁה לְפַיְּסָם — **אתם נצבים היום**, הַרְבֵּה הִכְעַסְתֶּם לַמָּקוֹם וְלֹא עָשָׂה אִתְּכֶם כְּלָיָה וַהֲרֵי אַתֶּם קַיָּמִים לְפָנָיו׃

היום. כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא קַיָּם וְהוּא מַאֲפִיל וּמֵאִיר, כָּךְ הֵאִיר לָכֶם וְכָךְ עָתִיד לְהָאִיר לָכֶם, וְהַקְּלָלוֹת וְהַיִּסּוּרִין מְקַיְּמִין אֶתְכֶם וּמַצִּיבִין אֶתְכֶם לְפָנָיו; וְאַף הַפָּרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה מִזּוֹ פִּיּוּסִין הֵם, אַתֶּם רְאִיתֶם אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה; דָּבָר אַחֵר — **אתם נצבים**, לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין מִפְּרָנָס לְפַרְנָס — מִמֹּשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ — לְפִיכָךְ עָשָׂה אוֹתָם מַצֶּבָה כְּדֵי לְזָרְזָם; וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כ״ד) וְכֵן שְׁמוּאֵל (שמואל א י״ב) ״הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם״, כְּשֶׁיָּצְאוּ מִיָּדוֹ וְנִכְנְסוּ לְיָדוֹ שֶׁל שָׁאוּל (עי׳ תנחומא)׃

י״ג וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃

י״ד כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃

ואת אשר איננו פה. וְאַף עִם דּוֹרוֹת הָעֲתִידִים לִהְיוֹת׃

ט״ו כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃

כי אתם ידעתם וגו׳. לְפִי שֶׁרְאִיתֶם הָאֵמוֹת, וְשָׁמָא הִשִּׁיא לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם, **פן יש בכם וגו׳**, לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהַשְׁבִּיעֲכֶם׃

ט״ז וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֶת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃

ותראו את שקוציהם. עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְאוּסִים כַּשְּׁקָצִים׃

גלוליהם. שֶׁמְּסֹרָחִים וּמְאוּסִין כַּגֵּלָל׃

עץ ואבן. אוֹתָן שֶׁל עֵצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בַּגְּלוּי, לְפִי שֶׁאֵין הַגּוֹי יָרֵא שֶׁמָּא יִגְנְבוּ, אֲבָל שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב **עמהם**, בְּחַדְרֵי מִשְׁכִּיתָם הֵם, לְפִי שֶׁהֵם יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגְנְבוּ (תנחומא)׃

י״ז פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם֙ מֵעִ֣ם יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֖ינוּ לָלֶ֣כֶת לַעֲבֹ֔ד אֶת־אֱלֹהֵ֖י הַגּוֹיִ֣ם הָהֵ֑ם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶ֥ם שֹׁרֶשׁ֙ פֹּרֶ֣ה רֹ֔אשׁ וְלַעֲנָֽה׃

פן יש בכם. שֶׁמָּא **יש בכם**:

אשר לבבו פנה היום. מִלְּקַבֵּל עָלָיו הַבְּרִית:

שרש פרה ראש ולענה. שֹׁרֶשׁ מְגַדֵּל עֵשֶׂב מַר כַּגִּידִין שֶׁהֵם מָרִים, כְּלוֹמַר — מַפְרֶה וּמַרְבֶּה רֶשַׁע בְּקִרְבְּכֶם:

י״ח וְהָיָ֗ה בְּשָׁמְעוֹ֙ אֶת־דִּבְרֵ֣י הָאָלָ֣ה הַזֹּ֔את וְהִתְבָּרֵ֥ךְ בִּלְבָב֖וֹ לֵאמֹ֑ר שָׁלוֹם֙ יִהְיֶה־לִּ֔י כִּ֣י בִשְׁרִרוּת֙ לִבִּ֣י אֵלֵ֔ךְ לְמַ֥עַן סְפ֖וֹת הָרָוָ֣ה אֶת־הַצְּמֵאָֽה׃

והתברך בלבבו. לְשׁוֹן בְּרָכָה, יַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ בִּרְכַּת שָׁלוֹם לְעַצְמוֹ לֵאמֹר, לֹא יְבוֹאוּנִי קְלָלוֹת הַלָּלוּ, אַךְ **שלום יהיה לי**:

והתברך. בנדי״רא שו״א בְּלַעַז, כְּמוֹ וְהִתְגַּלָּח, וְהִתְפַּלֵּל:

בשרורות לבי אלך. בְּמַרְאִית לִבִּי, כְּמוֹ (במדבר כ״ד) ״אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב״, כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁלִּבִּי רוֹאֶה לַעֲשׂוֹת:

למען ספות הרוה. לְפִי שֶׁאוֹסִיף לוֹ פֶּרֶעָנוּת עַל מַה שֶּׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוֹגֵג, וְהָיִיתִי מַעֲבִיר עֲלֵיהֶם, וְגוֹרֵם עַתָּה שֶׁאֲצָרֵפֵם עִם הַמְזִיד וְאָפְרַע מִמֶּנּוּ הַכֹּל, וְכֵן תִּרְגֵּם אֲנְקְלוֹס ״בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵהּ חֶטְאֵי שָׁלוּתָא עַל זָדְנוּתָא״ — שֶׁאוֹסִיף לוֹ אֲנִי הַשְׁגָּחוֹת עַל הַזְּדוֹנוֹת:

הרוה. שׁוֹגֵג, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאָדָם שִׁכּוֹר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת:

הצמאה. שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדַּעַת וּבְתַאֲוָה:

י״ט לֹא־יֹאבֶ֤ה יְהוָה֙ סְלַ֣ח לוֹ֔ כִּ֣י אָ֗ז יֶעְשַׁ֤ן אַף־יְהוָה֙ וְקִנְאָת֔וֹ בָּאִ֥ישׁ הַה֖וּא וְרָבְצָ֣ה בּ֑וֹ כָּל־הָאָלָ֣ה הַכְּתוּבָ֔ה בַּסֵּ֖פֶר הַזֶּ֑ה וּמָחָ֤ה יְהוָה֙ אֶת־שְׁמ֔וֹ מִתַּ֖חַת הַשָּׁמָֽיִם׃

יעשן אף ה׳. עַל יְדֵי כַּעַס הַגּוּף מִתְחַמֵּם וְהֶעָשָׁן יוֹצֵא מִן הָאַף, וְכֵן (שמואל ב כ״ב:ט׳) ״עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ״, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זוֹ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הַכָּתוּב מַשְׁמִיעַ אֶת הָאֹזֶן כְּדַרְכּוֹ שֶׁהִיא רְגִילָה וְיכוֹלָה לִשְׁמֹעַ כְּפִי דֶּרֶךְ הָאָרֶץ:

וקנאתו. לְשׁוֹן חֵמָה, אנפרטמי״נט, אֲחִיזַת לְבִישַׁת נְקָמָה וְאֵינוֹ מַעֲבִיר עַל הַמִּדָּה:

כ׳ וְהִבְדִּילוֹ֙ יְהוָ֣ה לְרָעָ֔ה מִכֹּל֙ שִׁבְטֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כְּכֹל֙ אָלֹ֣ת הַבְּרִ֔ית הַכְּתוּבָ֖ה בְּסֵ֣פֶר הַתּוֹרָ֥ה הַזֶּֽה׃

הכתובה בספר התורה הזה. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר ״גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה ... בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת״? הַזֹּאת — לְשׁוֹן נְקֵבָה מוּסָב אֶל הַתּוֹרָה, הַזֶּה — לְשׁוֹן זָכָר מוּסָב אֶל הַסֵּפֶר, וְעַל יְדֵי פְּסוּק הַטְּעָמִים הֵן נֶחֱלָקִין לִשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, בְּפָרָשַׁת הַקְּלָלוֹת הַטְּפָחָא נְתוּנָה תַּחַת בְּסֵפֶר, וְהַתּוֹרָה הַזֹּאת דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְכָךְ אָמַר הַזֹּאת, וְכָאן הַטְּפָחָא נְתוּנָה תַּחַת הַתּוֹרָה, נִמְצָא סֵפֶר הַתּוֹרָה דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְפִיכָךְ לְשׁוֹן זָכָר נוֹפֵל אַחֲרָיו, שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַסֵּפֶר:

כ״א וְאָמַ֞ר הַדּ֣וֹר הָאַחֲר֗וֹן בְּנֵיכֶם֙ אֲשֶׁ֣ר יָקוּמוּ֮ מֵאַחֲרֵיכֶם֒ וְהַנָּכְרִ֗י אֲשֶׁ֤ר יָבֹא֙ מֵאֶ֣רֶץ רְחוֹקָ֔ה וְרָא֕וּ אֶת־מַכּ֥וֹת הָאָ֖רֶץ הַהִ֑וא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶ֕יהָ אֲשֶׁ֥ר חִלָּ֖ה יְהוָ֥ה בָּֽהּ׃

כ״ב גָּפְרִ֤ית וָמֶ֙לַח֙ שְׂרֵפָ֣ה כָל־אַרְצָ֔הּ לֹ֥א תִזָּרַ֖ע וְלֹ֣א תַצְמִ֑חַ וְלֹא־יַעֲלֶ֥ה בָּ֛הּ כָּל־עֵ֖שֶׂב כְּמַהְפֵּכַ֣ת סְדֹ֔ם וַעֲמֹרָ֖ה אַדְמָ֣ה (וצביים) [וּצְבוֹיִ֑ם] אֲשֶׁ֨ר הָפַ֧ךְ יְהוָ֛ה בְּאַפּ֖וֹ וּבַחֲמָתֽוֹ׃

כ״ג וְאָמְר֣וּ כָל־הַגּוֹיִ֗ם עַל־מֶ֤ה עָשָׂה֙ יְהוָ֣ה כָּ֔כָה לָאָ֖רֶץ הַזֹּ֑את מֶ֚ה חֳרִ֣י הָאַ֔ף הַגָּד֖וֹל הַזֶּֽה׃

כ״ד וְאָמְר֗וּ עַל֮ אֲשֶׁ֣ר עָזְב֣וּ אֶת־בְּרִ֣ית יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֣י אֲבֹתָ֔ם אֲשֶׁ֥ר כָּרַ֖ת עִמָּ֑ם בְּהוֹצִיאוֹ֥ אֹתָ֛ם מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

כ״ה וַיֵּלְכ֣וּ וַיַּעַבְד֗וּ אֱלֹהִים֙ אֲחֵרִ֔ים וַיִּשְׁתַּחֲו֥וּ לָהֶ֖ם אֱלֹהִ֑ים אֲשֶׁ֥ר לֹא־יְדָע֖וּם וְלֹ֣א חָלַ֔ק לָהֶֽם׃

לא ידעם. לֹא יָדְעוּ בָּהֶם גְּבוּרַת אֱלֹהוּת:

ולא חלק להם. לֹא נְתָנָם לְחֶלְקָם; וְאַנְקְלוֹס תִּרְגֵּם ״וְלָא אוֹטִיבָא לְהוֹן״, לֹא הֵטִיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה; וְלָשׁוֹן לֹא חָלַק — אוֹתוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁבָּחֲרוּ לָהֶם לֹא חָלַק לָהֶם שׁוּם נַחֲלָה וְשׁוּם חֵלֶק:

כ״ו וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהֲוִא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃

כ״ז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃

> **ויתשם ה׳.** כְּתַרְגּוּמוֹ ״וְטַלְטִלִינוּן״, וְכֵן ״הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם״ (ירמיהו י״ב)׃

כ״ח הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ {ס}

> **הנסתרת לה׳ אלהינו.** וְאִם תֹּאמְרוּ מַה בְּיָדֵנוּ לַעֲשׂוֹת? אַתָּה מַעֲנִישׁ אֶת הָרַבִּים עַל הָרְהוּרֵי הַיָּחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר ״פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ וְגוֹ׳״, וַאֲחַר כָּךְ ״וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהוּא״, וַהֲלֹא אֵין אָדָם יוֹדֵעַ טְמוּנוֹתֶיהָ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל הַנִּסְתָּרוֹת, שֶׁהֵן לַה׳ אֱלֹהֵינוּ, וְהוּא יִפָּרַע מֵאוֹתוֹ יָחִיד, אֲבָל ״הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ״ לְבָעֵר הָרָע מִקִּרְבֵּנוּ, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה דִּין בָּהֶם יֵעָנְשׁוּ הָרַבִּים. נָקוּד עַל **לנו ולבנינו** לְדָרֹשׁ שֶׁאַף עַל הַנִּגְלוֹת לֹא עָנַשׁ אֶת הָרַבִּים עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, מִשֶּׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה בְּהַר גְּרִזִים וּבְהַר עֵיבָל וְנַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה (סוטה ל״ז; ע׳ סנהדרין מ״ג)׃

פרק ל׳

א׳ וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבְךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃

ב׳ וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

ג׳ וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃

> **ושב ה׳ אלהיך את שבותך.** הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וְהֵשִׁיב״ אֶת שְׁבוּתְךָ, רַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן כְּבָיְכוֹל שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצָרַת גָּלוּתָם, וּכְשֶׁנִּגְאָלִין הִכְתִּיב גְּאֻלָּה לְעַצְמוֹ — שֶׁהוּא יָשׁוּב עִמָּהֶם. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגְּדוֹל יוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת וּבְקָשֵׁי, כְּאִלּוּ הוּא עַצְמוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו כ״ז) ״וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וְאַף בְּגָלֻיּוֹת שְׁאָר הָאֻמּוֹת מָצִינוּ כֵּן (ירמיהו מ״ח) ״וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת מוֹאָב״׃

ד׳ אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃

ה׳ וֶהֱבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיָרַשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ׃

ו׳ וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃

ז׳ וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדָפוּךָ׃

ח׳ וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃

ט׳ וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל | מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בְּפִרְיִ בִטְנְךָ וּבְפִרְיִ בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטֹבָה כִּי | יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ׃

י׳ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ {ס}

י״א כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִוא׃

> **לא נפלאת הוא ממך.** לֹא מְכֻסָּה הִיא מִמְּךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י״ז) ״כִּי יִפָּלֵא״ — אֲרִי יִתְכַּסֵּי, (איכה א׳) ״וַתֵּרֶד פְּלָאִים״ — וַתֵּרֶד בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, מְכֻסָּה, חֲבוּשָׁה בְּטָמוּן׃

י״ב לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃

לא בשמים הוא. שֶׁאִלּוּ הָיְתָה בַּשָּׁמַיִם, הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ לְלָמְדָהּ׃

י״ג וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃

י״ד כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ׃ {ס}

כי קרוב אליך. הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בִּכְתָב וּבְעַל פֶּה׃

ט״ו רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע׃

את החיים ואת הטוב. זֶה תְּלוּי בָּזֶה — אִם תַּעֲשֶׂה טוֹב הֲרֵי לְךָ חַיִּים, וְאִם תַּעֲשֶׂה רַע הֲרֵי לְךָ הַמָּוֶת, וְהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ הֵיאַךְ׃

ט״ז אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

אשר אנכי מצוך היום לאהבה. הֲרֵי הַטּוֹב, וּבוֹ תָּלוּי **וחיית ורבית**, הֲרֵי הַחַיִּים׃

י״ז וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃

ואם יפנה לבבך. הֲרֵי הָרָע׃

י״ח הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן בָּאָה שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

כי אבד תאבדון. הֲרֵי הַמָּוֶת׃

י״ט הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ׃

העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ. שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר תִּקָּרֵה אֶתְכֶם הָרָעָה יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי בָּכֶם בְּכָל זֹאת; דָּבָר אַחֵר — **העדתי בכם היום את השמים וגו׳**, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם? שֶׁמָּא לֹא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה מִן הַמִּזְרָח וְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א׳) ״וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ״? הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנְתָה מִדָּתָהּ? שֶׁמָּא זַרְעְתֶּם אוֹתָהּ וְלֹא צָמְחָה אוֹ שֶׁמָּא זַרְעְתֶּם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים? וּמָה אִלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד, אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פֻּרְעָנוּת, לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם תְּקַבְּלוּ שָׂכָר וְאִם חֲטָאתֶם תְּקַבְּלוּ פֻּרְעָנוּת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה (ספרי דברים ל״ב)׃

ובחרת בחיים. אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחֲרוּ בְּחֶלֶק הַחַיִּים, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לִבְנוֹ, בְּחַר לְךָ חֵלֶק יָפֶה בְּנַחֲלָתִי, וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֶה וְאוֹמֵר לוֹ אֶת זֶה בְּרֹר לְךָ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תהילים ט״ז) ״ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי״ — הִנַּחְתָּ יָדִי עַל גּוֹרָל הַטּוֹב לוֹמַר אֶת זֶה קַח לְךָ׃

כ׳ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם׃ {פ}